

Järsberg

I Värmland finns bara fyra runstenar, två vikingatida och två med urnordiska runor. En av dem med inskrift från 500-talet finns i Järsberg sydöst om Kristinehamn. Stenen är rest utefter Letstigen, en viktig forntida väg som sträckte sig från Mälardalen upp genom Värmland och vidare till Vestfold i Norge. I anslutning till denna väg finns också en av de vikingatida runstenarna, nämligen den vid Rör i Väse.

Högen och runstenen med omgivande landskap vid Järsberg. Akvarell av L. Rydberg från 1860-talet, ATA.

Runor

...NBEA HITM : HREBFEA HIT ...MY RIFEA RDTAY
 PIAITA

Translitterering

...ubar hite : harabanar hait...ek erilar runor waritu

Normalisering

_ubaR(?) haite. HrabnaR hait[e]. Ek, erilaR, runoR writu.

Översättning

Ljuv(?) heter jag. Ravn heter jag. Jag, erilen, skriver runorna.

Publicerad: Värmlands runinskrifter nr 1.

Järsbergsstenen hittades 1862 och låg då kullfallen och delvis under jord. Stenen verkade ha lämplig form för att användas som grindstolpe, men när man upptäckte att den var försedd med runor restes den i stället på fyndplatsen. Den som i äldre tid färdades Letstigen förbi Järsbergstenen mötte dock en betydligt mer imponerande syn än idag. Runt Åkerholmen där stenen hittades fanns ytterligare åtta resta stenar. Från 1863 finns en skiss där både stenarna och fyndplatsen för runstenen är utprickade. Tyvärr har både de resta stenarna och delar av Åkerholmen försvunnit genom odlingsarbeten. Enligt äldre uppgifter skall det även ha funnits en liknade krets med resta stenar litet längre norrut. I slutet av 1980-talet upptäcktes också ett gravfält strax söder om den åker där runstenen står. Det har dock sannolikt tillhört gården Sundby.

De numera försvunna fornlämningarna gjorde att många forskare räknat med att Järsbergsstenen stått på en gravhög och flera tolkningar av inskriften har utgått från att så är fallet. För att få klarhet genomförde Riksantikvarieämbetet tillsammans med Värmlands museum en utgrävning 1975. Man kunde då inte finna några spår av gravsättning. Inte heller i övrigt gjordes några arkeologiska fynd. Det verkade alltså vara fråga om en helt vanlig åkerholme och inte en gravhög. I samband med fornminnesinventeringen 1987 hittades dock en förhistorisk glaspärla i närheten av runstenen. Pärlor av detta slag brukar oftast ha samband med kvinnogravar. En forskare har också menat att den profil av högen som gjordes i samband med utgrävningen 1975 ger intryck av en kraftigt upplöjd gravhög. Det råder delade meningar bland forskarna om den plats där Järsbergsstenen hittades är en gravhög eller naturlig åkerholme.

Toppen på runstenen är skadad och så var fallet redan då stenen hittades. Hur många runor som gått förlorade är svårt att säga. Att den högra raden skall kompletteras med ett e är i det

VÄLJ RUNSTEN:

Välj en länk

VÄLJ LANDSKAP:

Landskap:

Foto: Bengt A Lundberg

Så hittar du dit:

Klicka på länken nedan till Eniro's karttjänst.

[Eniro.se](http://eniro.se)

närmaste säkert. Problemen med den vänstra är desto större. Om det inledande ordet är bevarat i sin helhet och det är ett personnamn bör det vara fråga om en man med namnet Uv. Många räknar emellertid med att runorna utgör slutet namnet Ljuv, som är känt som namnled från en annan förvikingatida inskrift. Runföljden hite är inte heller helt oproblematiske. En säker tolkning av inskriftens början kommer förmodligen aldrig att kunna göras om inte toppstycket av en lycklig slump skulle återfinnas. De övriga orden får nog betraktas som säkra. Däremot är det svårt att hitta något begripligt sammanhang mellan dem. Är det t.ex. en, två eller tre personer som talar i inskriften? Även om detta råder det delade meningar.

Det finns också olika åsikter om var inskriften börjar. Det beror inte bara på att den övre delen av inskriften gått förlorad. Vid den tid då inskriften ristades kunde runorna läsas både från vänster till höger och tvärt om. Vilken läsriktningen var får man sluta sig till utifrån åt vilket håll bistavarna är riktade. Det översta ordet i den högra raden går sålunda i motsatt riktning till raden i övrigt. När den högra raden närmar sig nedre delen av stenen kröker den, byter läsriktning och ansluter till den vänstra raden, vilken går i motsatt riktning. Den skadade avslutande u-runan står under raden. Den läsordning som presenteras här och som börjar med den vänstra raden har föreslagits av den kände runforskaren Sven B.F. Jansson.

En (eller flera) runor kan ibland sammafogas till ett tecken, s.k. bindrunor. I Järsbergsinskriften finns fyra sådana exempel. Detta förekommer ganska ofta i förvikingatida inskrifter. Sista runan i ordet runoR är en så kallad stupruna; den är alltså vänd upp och ned. Den Y-liknande k-runan som finns i ordet ek är en övergångsform mellan den äldre och den yngre runradens k. Den finns också på Björketorpsstenen i Blekinge. I motsats till Björketorpsstenen finns dock inga andra övergångsformer. Järsbergsstenen bör därför vara äldre och dateras vanligen till början av 500-talet.

Ordet eril är känt från flera urnordiska inskrifter. Att det är fråga om någon titel, yrkesbenämning eller liknande är klart men så mycket längre kommer man inte. Mycket talar för att ordet på något sätt hänger samman med vårt jarl. Enligt en tradition från 1700-talet skulle Järsberg i äldre tid ha hetat Jarlsberg och fornlämningarna på platsen varit rester av det gamla jarldömet. De medeltida skrivningarna av namnet visar dock att förleden i ortnamnet inte kan vara jarl.

Se även:

[Översätta runor](#) - Om translitterering, normalisering och översättning av runor.

[FMIS Fornsök](#) - Läs mer om denna runsten i Fornsök.

Till Värmland och Dalsland

riksant@raa.se Webbredaktionen: redaktionen@raa.se | [Om webbplatsen](#)

Riksantikvarieämbetet Telefon: 08
-5191 8000 **Här finns vi**
E-post: